

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Veli-Pekka Toropainen
TITLE	Rikos ja Rangaistus – Mies ja vaimo Mieroina
YEAR	2024
VERSION	Author's accepted manuscript
CITATION	Toropainen, Veli Pekka 2024: Rikos ja Rangaistus – Mies ja vaimo Mieroina. - Aninkainen 28 (2-3): 32-34.

Rikos ja rangaistus – Mies ja vaimo Mieroina

Maaliskuussa 1691 otettiin käsittelyyn rikosjuttu, jossa Matti Kotilaisen vaimoa syytettiin huoruudesta. Tätä ja toista rikosjuttua varten lautakuntaa täydennettiin Tuomas Juntusella, joka oli istunut aiemminkin lautakunnassa. Oikeuden eteen tuli Lassi Urpiainen Sotkamon pitäjistä ja kylästä ja kertoi, että hänen sisarensa Vappu Urpiatar, joka oli ollut kymmenen vuotta avioliitossa Matti Kotilaisen kanssa Vuonislahdella, oli nyt joutunut huutoon huoruudesta. Hänen oli siksi ollut pakko palata vanhempiensa luokse. Koska Vappu ei voinut nauttia autuuden välikappaleita, halusi hän vapauttaa itsensä tästä syytöksestä näillä käräjillä.

Matti Kotilainen kertoi matkustaneensa joitakin päiviä ennen Kristuksen ylösnousemuspäivää 24. toukokuuta 1688 muiden mieronmiesten (tekstissä suomeksi) Antti Hietasen ja Pekka Urpiaisen kanssa Tukholmaan valittamaan kuninkaalle paikallisten veronkerääjien väärinkäytöksistä talonpoikia kohtaan.. Hän oli jättänyt naiseen renkinsä Jussi Parviaisen tämän vaimon kanssa vastaamaan tilasta, sillä tämä asui siellä itsellisenä.

Kun Matti oli sitten palannut kotiin Paavalin messun päivänä 1689, oli hän kuullut jo Lieksan kylässä renkinsä siittäneen lapsen hänen vaimolleen. Kun Matti oli matkustanut neljän peninkulman päähän kotiinsa, oli vaimo ollut kylällä Antti Ahosen talossa vierailulla. Antti Piippunen, joka nyt oleskeli Ilomantsin pitäjässä, oli neuvonut hänet Ahoseen. Hän oli hakenut vaimonsa kotiin ja kysynyt tältä, miksi hän ei ollut kotona ja pitänyt parempaa huolta kahdesta pienestä lapsestaan. Lisäksi Matti oli sanonut vaimolleen kuulleen kaikenlaista hullua puhetta hänestä. Vaimo oli vastannut tähän: *Se cuin Isännän sijan jätetään, se Isännän työtä teke*. Matti ilmoitti, ettei ollut kajonnut vaimoonsa, vaan hän oli nukkunut seuraavan yön omassa tuvassaan Jussi Turusen ja Olli Laamasen välissä.

Seuraavana päivänä, kun hän oli jättänyt ruokaa vaimolleen ja lapsilleen, oli hän matkustanut pitäjälle perimään saataviaan. Kun hän oli sitten kynttilänpäivänä tullut Lieksaan kirkkoon, olivat ihmiset kertoneet hänelle, että vaimo oli paennut rajan yli Venäjälle. Vapun veli Lassi Urpiainen kertoi, että vaimo ei ollut saanut ruokaa, sillä Olli Laamanen oli ottanut häneltä avaimet pois ennen Kotilaisen paluuta. Lisäksi Kotilainen oli paasannut Vapulle ja lyönyt tätä. Siksi vaimo oli päättänyt lähteä vanhempiensa luokse. Hän oli matkustanut ensin Lieksaan ja sieltä Pankajärvelle ja sieltä rajan yli kolme peninkulmaa Tuupovaaraan, siltä viisi peninkulmaa Kolomesjärvelle, sieltä kuusi peninkulmaa Hannu Mikkosen luo Pielisen pitäjän Jonkaron kylään ja edelleen seitsemän virstaa Sotkamon Saunajärvelle. Viimeinen etappi oli ollut kymmenen peninkulmaa Korpisalmelle, jossa Vappu tunnusti synnyttäneensä poikalapsen kaksi viikkoa ennen pääsiäistä 1689. Sotkamon kappalainen herra Isak oli kastanut lapsen. Neljän viikon kuluttua tästä Vappu oli matkannut vanhempiensa luo Sotkamossa. Siellä hän oli pysytellyt, kunnes lähti Pielisjärvelle tammikuussa 1690 osallistuakseen käräjille.

Lautamiehet Mikko Kuokkanen ja Reko Sormunen kertoivat nähneensä Vapun kyseiseen aikaan Nurmeksessa, joka sijaitti kymmenen peninkulman päässä täältä Lieksasta. Sormunen oli antanut hänelle puolentoista peninkulman kyydin Lapinlahdelle Lieksaan päin, mutta kun kukaan muu ei ollut tulossa Lieksaan, ei Vappu ollut onnistunut kulkemaan niin nopeasti, että hän olisi ennättänyt käräjille. Saavuttuaan kotikonnuilleen oli hän kiiruhtanut Vuonamolahteen katsomaan lapsiaan. Hän oli oleskellut kylässä miehensä ollessa Viipurissa. Sieltä hän oli palannut vanhempiensa luo Sotkamoon ja jälleen Pielisjärvelle näille käräjille.

Matti Kotilainen ilmoitti, ettei enää välittänyt Vapun asioista, sillä hän oli saanut käräjillä 4. maaliskuuta 1689 todistuksen vaimonsa uskottomuudesta ja Viipurin konsistori oli myöntänyt hänelle

avioeron ja luvan avioitua uudelleen 25. kesäkuuta 1689. Tämä kaikki ilmoitettiin Vapulle, mutta hän ei vastannut mitään. Talollinen Mikko Tirronen Vuonislahdelta kertoi, että hän oli ollut Lieksassa kirkossa Vapun ja Parviaisen kanssa Tapaninpäivänä 1688. He olivat palanneet yhdessä kylään ja menneet Matti Kotilaisen veljen Antti Kotilaisen taloon Vuonislahdella. Vappu ja renki olivat vetäytyneet kotiin, mutta Tirronen oli jäänyt vieraaksi Antille. Vappu ja renki olivat tulleet jälleen Antin luo kolmantena joulupäivänä. Parviainen oli vain istunut penkillä ja mennyt sitten matkoihinsa. Vappu sen sijaan oli syönyt muiden kanssa ennen kuin oli palannut kotiinsa. Parviainen oli vielä samana iltana viiltänyt Matti Kotilaisen veljenpoikaa Olli Kotilaista puukolla vatsaan niin, että suolet olivat valuneet ulos. Olli oli tullut lyönnin jälkeen todistajan luo, mutta ei ollut sanonut, miksi Parviainen oli lyönyt häntä. Olli oli sittemmin kuollut vammoihinsa, kuten 4. maaliskuuta 1689 laaditusta oikeuden pöytäkirjasta selviää.

Olli Kotilaisen leski Liisa Lukkaritar kertoi kysyneensä Vapulta, milloin Parviainen oli maannut hänet. Tämä oli vastannut sen tapahtuneen ensimmäisen kerran helluntain maanantain iltana hänen omassa savupiipullisessa tuvassaan. Parviaisen vaimo Marketta Piipotar Sierajärveltä kertoi miehensä sanoneen hänelle päivää ennen kuin hän viilsi Ollia puukolla, että Vappu kulki paksuna lapsesta ja sen tähden hänen olisi syytä häipyä paikkakunnalta. Hän oli pakannut ruokaa nahkareppuun, jollaista seudulla tavallisesti kannettiin selässä. Kun Olli oli sitten illalla aikonut ottaa Parviaisen kiinni ja sitoa hänet, oli hän viiltänyt tätä ja paennut rajan yli.

Vappu väitti tämän Piipottaren tuhlanneen hänen omaisuutensa, mutta ei kyennyt todistamaan väitettään. Lisäksi Vappu sanoi Marketan lyöneen häntä puukolla jalkaan. Marketan mukaan hän ja Vappu olivat joutuneet sanaharkkaan hänen miehensä lyötyä Ollia ja paettua paikalta. Marketta oli kiivastuksissaan sanonut Vapulle, että tämän kevytkenkäisyyden tähden hän oli menettänyt miehensä. Lisäksi hän oli lyönyt tätä kepillä jalkaan, mutta heidän riitansa oli jäänyt siihen.

Vuonislahden Jussi Turunen todisti, ettei hän ollut koskaan nähnyt Matin lyövän vaimoaan. Olli Laamanen oli ottanut avaimet yhdessä Matin kanssa pois Vapulta, sillä Laamanen katsoi, että omaisuutta tuli varjella hänen taattuuan Matin velkoja Viipurissa. Laamanen oli kyllä antanut Vapulle ruokaa juuri niin paljon kuin tämä oli tarvinnut. Turunen kertoi lisäksi, että hänen vaimonsa oli varoittanut Vappua, sillä kylillä puhuttiin hänestä. Kun Turunen oli sitten kesällä mennyt ostamaan humaloita Vapulta, oli myös Parviainen tullut aittaan. Vappu oli kertonut Turuselle tämän vaimon varoittaneen häntä, jolloin Turunen oli käskenyt heitä heittämään moisen käytöksen mielestään. Parviainen oli vastannut tähän: *Lijaxi sitä ongin kisa meiden emänelle.*

Vuonislahden Olli Laamanen todisti, että kuultuaan Parviaisen paenneen, hän oli pelännyt myös emännän pakenevan kaikki omaisuutensa mukanaan. Koska hän oli taannut Kotilaisen, oli hän halunnut varjella omaisuutta tärviöltä. Siksi hän oli pyytänyt emännältä avaimet kolme viikkoa joulun 1689 jälkeen. Tämä olikin antanut ne vapaaehtoisesti. Tämän jälkeen Laamanen oli antanut emännälle ruokaa aitasta joka päivä kahden viikon ajan. Myös paenneen Parviaisen vaimo todisti, että emännällä oli ollut tarpeeksi ruokaa. Kun Matti Kotilainen oli sitten huomannut vaimonsa raskauden ja matkustanut pitäjälle, oli taloon tullut Matin veljenpoika Matti Simonpoika Kotilainen vahtiin.

Vuonislahden Antti Olkkosen leski Maisa Moilatar todisti seuraavaksi, että Vappu oli ollessaan kylässä edellisen Marian päivän aikaan tullut yöpymään hänen luokseen. Aamulla Vappu oli pyytänyt Maisaa nostamaan lapsensa, joka hänellä oli mukanaan, hänen selkäänsä. Tällöin Vappu oli ollut lähdössä takaisin Sotkamoon. Kun Maisa oli kysynyt Vapun ja Jussi suhteesta, oli Vappu vastannut: *Cusipa hän cuin koira candon.* Tällä hän tarkoitti, että Parviainen oli tehnyt tekosensa ja mennyt matkoihinsa.

Kohtalaisen vanha ja kunniallinen itsellisnainen Maalina Parratar Lieksasta kertoi Vapun ja Parviaisen olleen Lieksan kirkolla kaksi vuotta sitten Tapanina. Tällöin Parratar oli yllättänyt heidät itse teossa. Vappu oli yöpynyt Paavo Urpiaisen tuvassa ja Parviainen usean muun kanssa tämän saunassa. Kun muut olivat aamulla lähteneet saunasta, oli Vappu mennyt sinne. Tällöin Maalina ja Paavo Urpiaisen tytär Marketta olivat menneet hakemaan vesisaavia saunasta päretuli kädessään. Mainitut Vappu ja Jussi olivat olleet tällöin täydessä touhussa. Parviainen oli tällöin piilottanut kasvonsa penkillä olleisiin olkiin, mutta Vappu oli noussut ylös ja tullut muiden kanssa tupaan. Asiasta ei ollut puhuttu sillä kertaa enempää.

Viimeisenä Kotilainen tuotti todistamaan hevosten salvumiehen Perttu Liinaharjan. Tämä kertoi, että Vuonilahden Mikko Tirronen oli hakenut hänet parantamaan Vappua kolme viikkoa sen jälkeen, kun Parviaisen vaimo oli pistänyt tätä puukolla jalkaan. Liinaharja oli kysynyt, miten Vappu oli saanut haavansa, joka ei ollut kovinkaan suuri. Tämä oli vastannut: ”Jumala armahtakoon! Minä olen langennut syntiin Parviaisen kanssa ja siksi hänen vaimonsa on lyönyt minua. Ja sen vuoksi on tapahtunut myös tapo!” Muuta todistaja ei sanonut tietävänsä asiasta.

Kun Vappua vaadittiin tunnustamaan suoraan, oliko hän maannut Parviaisen kanssa, hän vastasi: *Ehkä tuo liene tapachtunut takatuas*. Eli savupiipullisessa takkatuvassa, jollainen Kotilaisella oli. Oikeus tuomitsi Vapun kuolemaan huoruudesta ja Parviaisen tuotavaksi oikeuteen, mikäli hän joskus palaisi valtakuntaan.

Veli Pekka Toropainen

Lähteet: Pielisjärven käräjät 9.—14.3.1691, 105—110v.

Rikos ja Rangaistus – Mies ja vaimo Mieroina. *Aninkainen*. Turun Seudun Sukututkijat ry:n jäsenlehti 2-3/2024, s. 32–34. Vuosikerta 28, Turku.